

Книга про маловідомі факти української боністики

У численних працях з історії Великої Вітчизняної війни радянські дослідники уникали питання про фінансові джерела ОУН—УПА. Вчені діаспори теж залишилися осторонь від дослідження проблеми. І тільки в ряді спогадів ветеранів руху йдеться про гроші-метелики. Єдиний виняток — книга-альбом «Польова пошта УПА»¹. Окремі відомості про гроші підпілля є й у статті С. Голяша².

Фінансово-господарська діяльність оунівського підпілля довго була «білою плямою» в історії. Є згадки про біфони (бофони) у каталогах паперових грошових знаків Г. Стена³, згодом А. Піка⁴, де зустрічаємо вкрай стислу інформацію про п'ятикарбованцевий грошовий знак УПА.

Лише один із укладачів каталогів в Україні — А. С. Бадаєв подає інформацію про біфони⁵. На жаль, пізніше, у фундаментально складеному каталозі П. Ф. Рябченка, інформацію про випуск біфонів приписано фантастичному емітенту — українському національному уряду на чолі з С. Бандерою⁶.

На початок 90-х років у моїй картотеці вже нараховувалося близько 40 відомостей щодо різних видів біфонів^{7, 8, 9}.

О. О. Клименко в своїй книзі «Грошові документи ОУН (бофони) 1939—1952 років» робить спробу дати визначення біфонам як однобічним або двобічним грошовим документам (квитанціям) з оунівською чи національною символікою й відповідним написом (ми б це класифікували як легенду), з фіксованим номіналом чи без нього (додали — «або його подальшою зміною»), які уповноважені особи від імені ОУН видавали населенню за внесені добровільно, стягнуті як контингент, реквізовані кошти у вигляді готівки, іноді продуктів харчування, одягу тощо, а також використовували їх з пропагандистською метою. Автор чомусь забув сказати про назву грошових одиниць, тобто зазначити, поряд із номіналом, назви валюти. При переліку функціональних особливостей біфонів О. Клименко поряд ставить поняття, що виключають одне одного. У вступі, а не у висновках, необхідно було вказати на функціональну еволюцію біфонів.

Біфони, підкреслив О. Клименко, — документи певної воєнно-політичної формації, грошові знаки спеціального призначення, гроші підпілля з частковою обіговою функцією, що віддзеркалювали стан його фінансової діяльності. У книгу включене широке коло загальноісторичних питань стосовно обставин формування бюджету повстанців і, взагалі, діяльності окремих ланок

ОУН. Історичне тло — це історія функціонування біфонів за різних суспільних обставин. Але чому в праці обсягом 307 с., заявленої як дослідження з боністики, тільки 35 із них (с. 155—190) припадає на «методику дослідження грошових документів ОУН — бофонів»?

Відзначимо, автор залучив до свого дослідження великий фактичний матеріал, джерела, архівні документи, свідчення спеціальних історичних досліджень та безпосередньо самих об'єктів вивчення — біфонів (їх 223 од.).

Окремо зупинимося на третьому розділі, присвяченому методиці дослідження грошових документів. За словами автора, він користувався методикою проф. Р. Тхоржевського¹⁰, згідно з виданням 1998 р. На жаль, Клименко не згадує про підручник, виданий київськими науковцями ще в 1992 р.¹¹, який містить спеціальний розділ «Боністика» (с. 63—65). Відсутні чомусь у книзі й посилання на фахову літературу.

Забув автор і про дипломатичну ознаку — сам формуляр документа. На наш погляд, з іконографічної ознаки (дослідження портретних зображень) варто виділити не тільки орнаментальну, а й мистецьку.

Попри існуючі в книзі недоліки буде справедливим вказати на її значення як публікацій джерел. На стр. 226—293 вміщено унікальної ваги ілюстрації біфонів різних років, які автору вдалося розшукати. 200 зображень — справжній цілий скарб для подальшого багатопланового та різнобічного використання. На жаль, ілюстрації дано без підтекстовок. А саме вони, містячи, згідно з правилами публікації, вказівку на назву, місце та рік видання, емітента, несли б додаткову інформацію для дослідників.

Автору добірки варто було б вказати на наявність малюнка чи портрета, а в примітках — маргінальних написів, їх походження (власницькі, функціональні, побутового змісту, офіційних органів). Ще одна деталь зробила б цей довідковий матеріал безцінним — місце зберігання, адже при посиланні на документ — то дуже важлива річ. Не завадив би й окремий параграф у книзі — «Місця зберігання біфонів», адже, як видно з тексту, автор відшукав їх добірки у різних архівах та музеях (варто було б звернутися і до фондів НБУВ), а також зібрав власну колекцію.

Актуальність теми незаперечна, а систематизована таблиця документів ОУН—УПА (1939—1952) — це фахово складний додаток багаторазового використання, що стане у нагоді колекціонерам та всім, хто досліджує бони України.

¹ Польова пошта УПА (Тимчасова збірка матеріалів. — Вест-Йорк (Велика Британія), 1991.

² *Голяш Мар С.* Підпільні друкарні та їх друковане слово // Бойові друзі: збірка спогадів з дій ОУН (1920—1945). Т. 2. — Торонто, 1993.

³ *Step G.* Banknotes of the World (1355—1955). — USA, 1967.

⁴ *Pick A.* Standard Catalog of World paper Money. Krause publications, 1977.

⁵ Бумажные деньги, ходившие на Украине (Сост. Бадаев А. С.). — Чернигов, 1991.

⁶ *Рябенко П. Ф.* Полный каталог бумажных денежных знаков и бон России, СССР, стран СНГ (1769—1994 гг.). — К., 1995.

⁷ *Гайдай О. (Клименко О.), Хаварівський Б.* Біфони. — Тернопіль, 1995.

⁸ *Тхоржевський Р. Й.* Паперові гроші України. — Тернопіль: Вільне життя, 1991.

⁹ *Гайдай О., Хаварівський Б.* Грошові документи Організації Українських Націоналістів // Записки НТШ. — Львів, 1996. — Т. ССХХІІІ. — С. 295—330.

¹⁰ *Тхоржевський Р.* Отечественная бонистика. — К., 1998.

¹¹ Специальные исторические дисциплины: Учеб. пособие для вузов // В. А. Замлинский, М. Ф. Дмитриенко, Т. А. Балабушевич и др. / Под ред. В. А. Замлинского, М. Ф. Дмитриенко. — К., 1992. — 324 с.

Марія Дмитрієнко,

д. і. н., проф., завідділом спеціальних історичних дисциплін Інституту історії України НАН України

© Дмитрієнко М. Ф., Київ, 2001

Презентація книги Михайла Довбенка

М. Довбенко під час презентації

Черговому засіданню Вченої Ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, що відбулося 22. 05. 2001 р., передувала презентація книги директора Інституту Відкритої Політики, д. е. н. Михайла Володимировича Довбенка «Видатні незнайомці» (наукові ідеї, здобутки та життя економістів — лауреатів Нобелівської премії), виданої на Поліграфічному комплексі «Принт Експрес» (літературний редактор — Ю. В. Килимник).

Генеральний директор Бібліотеки, голова Вченої ради НБУВ, акад. НАН України О. С. Онищенко, коротко характеризуючи нове видання, котре є підсумком певних дослідницьких пошуків, підкреслив, що воно зручне для користувача, оскільки побудоване за принципом змістовних біографічно-наукових нарисів. Викладено не тільки життєвий шлях самого Альфреда Бернхарда Нобеля, а й простежено спрямованість різних геніальних ідей на цивілізаційний поступ людства, використання наукових досягнень, винаходів на мирне співіснування, толерантність.

Нова робота, на нашу думку, є певним внеском у вітчизняну та світову біографічну науку і, безперечно, має бути продовжена, а книга перевидана більшим накладом.

*А. Ушканов,
наш кор.*

© Ушканов А. М., Київ, 2001